

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд

ЦЕННОСТИ И НАГЛАСИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА КОРУПЦИЯТА В ОРГАНИЗАЦИОННА СРЕДА

Автор: Яна Минкова Чакърова

Научен ръководител: професор д.пс.н. Снежана Илиева

Рецензент: проф. д.с.н. Цветан Първанов Давидков – член на научното жури в съответствие със Заповед № / на Ректора на Софийския университет „Свети Климент Охридски“

Това е текст на дисертационен труд за присъждане на научната и образователна степен „доктор“ по професионално направление 3.2. „Психология“ (специалност Трудова психология).

Рецензираният текст е в обем 208 печатни страници. Структуриран е, както следва: Съдържание (с. 1-2); Увод (с. 3-7); глава първа: ЦЕННОСТИ И ОРГАНИЗАЦИОННИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КОРУПЦИЯТА (с. 8-79); глава втора: ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЦЕННОСТИТЕ И НАГЛАСИТЕ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА КОРУПЦИЯТА В ОРГАНИЗАЦИОННА СРЕДА (с. 80-96); глава трета: АНАЛИЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО (с. 97-145); Изводи (с. 146-149); Заключение (с. 150-154); Литература (с. 155-167); Приложение 1 - Използван инструментариум (с. 168-174); Приложение 2 – Емпирични данни (с. 175-208). Структурата е типична за жанра дисертационен труд и дава възможност за логично разгръщане на съдържанието на дисертацията.

Обща оценка. Общата ми оценка за текста е положителна.

Основания:

- Разработването на избраната тема е и *актуално, и своевременно*. Новополученото знание е полезно както в теоретичен и изследователски план, така също като познание за ръководители и служители в организациите; за вземащи решения с отношение към корупционния потенциал в

организационна среда. От тази гледна точка си струва да се положат усилия за разпространение на това знание / резултати по подходящ начин.

- Общата логика на работата може да бъде защитена. Налице е сполучлив опит на теоретично равнище да се въведат основни понятия, зависимости, закономерности, които описват проблемното поле. Като продължение – постулира се модел, въз основа на който се дефинират хипотези; представя се инструментариум за теренно проучване. Набрана е емпирична информация въз основа на която са проверени хипотезите, въз основа на които се изгражда дисертационната теза. Получените резултати се интерпретират същностно. Интерпретацията не се ограничава в плоскостта потвърдена / отхвърлена хипотеза; налице е стремеж регистрираната ситуация да се обясни. Това е необходимата отправна точка за препоръки към мениджърите и другите организационни актьори.
- Целите и задачите на дисертационното изследване (вж. сс 10-11 от автореферата; сс 82-83 от дисертацията) са формулирани ясно. Задачите са изпълнени; целта е постигната.
- Посочените информационни източници (177 позиции) дават основание да се направи следния извод: авторката се е запознала с необходимия информационен корпус. От текста на дисертационния труд става ясно, че са интерпретирани както източници с общотеоретичен характер, така също конкретни изследвания върху корупцията. 48 от източниците са на български; 129 – на английски език. Авторката демонстрира добросъвестно отношение към използваните информационни източници.
- Избраните инструменти за набиране на първична емпирична информация – като цяло – работят¹. Процедурите за обработване на информацията са достатъчни за осигуряване на необходимите за проверка на хипотезите резултати.
- Необходимо е да се подчертае *добрият графичен вид* на текста: подреждане, кодифициране на частите, заглавия и номерация на фигурите; кореспонденцията между текста и фигурите / таблиците.²

¹ На нивото на езика и комуникацията с респондентите могат да се посочат проблеми.

² За улеснение на читателя някои автори изготвят несложни показалци. В конкретния случай е полезно / възможно да присъства списък на таблиците / фигурите.

Оценка на приносите. Заявените приноси могат да бъдат защитени. Разработването и апробирането на модел за изследване на ценностите и нагласите и тяхното влияние върху корупцията може да се определи като принос с методологически и методически характер. Другите посочени приноси могат да се характеризират като ново знание с методически и практико-приложен характер. Всеки от посочените резултатите – приноси следва да се оцени също така като етапен резултат, въз основа на който могат да се обосноват нови хипотези и изследователски въпроси, насоки за изследване. Резултатите могат да се разглеждат също като важни ориентири за диагностика на корупционния потенциал на организациите и обосноваване на мениджърски стратегии за превенция / борба с проявите на корупция.

Обобщено: текстът е систематичен и цялостен. Той отговаря на изискванията за (очакванията към) дисертационен труд.

Авторефератът е изработен коректно и дава цялостна представа за качеството на дисертационния труд.³

Представените **публикации** по темата на дисертацията са пет. От тях четири са самостоятелни; една – в съавторство. Всяка от тях представя съществени идеи и части от дисертационното дирене. Тези публикации напълно удовлетворяват изискванията за специфична публикационна активност. Прави добро впечатление фактът, че публикациите са публикувани през годините 2013, 2014, 2015, 2016. Насърчавам авторката да представи част от резултатите в списания с по-високи претенции.

Критични бележки. Възможни несъгласия. Препоръки. Въпроси.

След вътрешното обсъждане на дисертационния текст авторката е осмислила критично направените препоръки и е отразила голяма част от тях. Затова всички присъстващи тук критични бележки,

³ Стилистична особеност на голяма част от авторефератите е възприетият подход да се „преразказва“ текстът на дисертацията. Има по-добра алтернатива – авторефератът да се конструира като синтезиран вариант на дисертационния текст.

несъгласия и пр. следва да се възприемат по-скоро като възможни ориентири и препоръки за бъдещата работа на Яна.

- Като правило е полезно когато на теоретично равнище се въвеждат понятия, концептуални схеми и др., ясно да се заявят основанията да бъдат предпочетени едни (а не други). Това прави процесът на теоретично обосноваване по-целенасочен и филтрира ненужната теория (която се въвежда, но не се използва за нуждите на разработката).
- Във всеки литературен обзор присъствието на обосновано критична позиция (към „X казва“, „У отбелязва“) повишава стойността на резултата.
- Продължавам да твърдя, че е полезно във всеки раздел на глава I, след действителен анализ на въведените (чужди) разбирания / концепции, да се прави съдържателно обобщение и да се дефинират работни понятия / теоретични схеми като се прави препратка къде и как се използват по-нататък.
- За мен остава проблематично и трудно защитимо поставянето на знак за равенство между корупцията и неетичното поведение.⁴
- Недостатъчно прецизно се разграничават системата от формални правила и етичните категории. Те са свързани, но принадлежат към различни нормативни системи. Първите се контролират и санкционират въз основа на предоставените чрез властта правомощия; вторите – от съвестта на индивида, общественото мнение. Това е важно както за вярното описание на организационната ситуация, така и за посланията с практико-приложен характер.
- Използваният базов модел от интерпретационна гледна точка изглежда сложен, тъй като между независимите (3) и зависимите (5) променливи са налице 15 (петнадесет) съотнасяния. В рамките на един дисертационен текст трудно може да се „влезе в дълбочина“ и всички те да се интерпретират достатъчно задълбочено.
- Хипотезите са формулирани на равнище „предполага се зависимост между и ...“ Хипотезите биха станали доста по-„интересни“ от изследователска гледна точка, ако не просто се предположи наличие / отсъствие на зависимост, а се направи

⁴ Такова твърдение може да се защити единствено при много специфично интерпретиране на корупцията и етичното поведение. Но и корупцията, и етичното поведение са сложни и поливалентни явления. Поради това съотнасянето им следва да бъде доста по-нюансирано.

опит отнапред да се опише характерът на тази зависимост. Добре е да се изявят по-задълбочено и основанията на така формулираните хипотези, така също стратегията за тяхната проверка (това легитимира въпросника от съдържателна гледна точка).

- При интерпретацията на резултатите може да се засили обяснителният и прогностичният пластове като се използва познатото върху процеса на обща и организационна социализация (същност, етапи, доминанти...); може да се засили и обговарянето на резултатите за нуждите на мениджмънта – за разбиране същността на резултатите и възможни препоръки за работещо антикорупционно поведение.

Както вече беше заявено, „всички ... критични бележки, несъгласия ... следва да се възприемат по-скоро като възможни ориентири и препоръки за бъдещата работа на Яна.“ В духа на рецензионната стилистика „те по никакъв начин не поставят под съмнение високата положителна оценка за дисертацията и не омаловажават значимостта на получените резултати“.

Въпрос/и. Предвид изследователския опит, който придобихте в процеса на подготовка на дисертационния труд:

А) Как виждате по-нататъшните възможности за продължаване на изследванията върху превенцията срещу корупция в организационна среда (в контекста на ценностите и нагласите на индивидуално и групово равнище)?

Б) Ако самата Вие сте в ролята на рецензент на дисертационния труд, кое бихте отличили като най-значим резултат на дисертационното проучване?

Заключение. Предвид гореказаното, правя / защитавам следното заключение: дисертационният труд отговаря на всички необходими изисквания (визирани в Закона за развитие на академичния състав в РБългария и Правилника за неговото приложение; Правилника на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за условията и реда на придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности. Ще подкрепя решение на уважаемото научно жури за присъждане на Яна Минкова Чакърлова на образователната и научна

степен доктор по професионално направление 3.2. „Психология“
(специалност Трудова психология).

На уважаемите Яна Чакърва и нейната научна ръководителка –
проф. д.пс.н Снежана Илиева желая успех.

София, 21-09-2016

(Цветан Давидков, проф. д.с.н.)